

ÇAĞIMIZDA MİLLİ HAKİMİYET ANLAYIŞLARI

Yrd. Doç. Dr. M. Emin YOLALICI*

Egemenlik veya diğer bir deyişle hâkimiyet, bir ülkede en üstün kudreti, milletlerarası hukukta ise bağımsız bir gücü ifade eder. Kendinden daha üstün ve daha yüksek bir güç tanımama, buyruğunu yürütme, egemenliğin bir özelliğidir.

Egemenlik iki değişik tarzda kullanılmaktadır. Bunlardan birincisi "Devletin egemenliği" dir. Bu egemenlik dışa karşı egemenliği, yani o devletin kendisi dışındaki bir güce tâbi olmamasını ifade eder. İkinci egemenlik "Devlet içindeki egemenlik'tir. Bu egemenlik ise, devletin gücünün nereden kaynaklandığını, bu güce kimin sahip olduğu ve bu gücün nasıl kullanılacağıdır. Devlet içinde egemenliğin bir şahsa mı; bir hanedana mı; bir zümreye mi; yoksa millete mi ait olacağı meselesi Anayasa hukuku ile ilgili bir sorundur. Devlet içinde egemenlik, kendi üstünde bir güç ve sınırlama tanımaz.

Mutlak iktidarın ve gücün hükümdar, zümre veya hanedandan millete intikâli ile millî egemenlik, yani millî hâkimiyet teorisi ortaya çıkmıştır. Millî egemenlik, milletin kendi kendini idare etmesi, kendine hükümet edecek heyeti seçmesi anlamına gelir.

Millî egemenliğin en önemli özelliği, egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olmasıdır. Millet, bu egemenliğini seçtiği temsilcileri vasıtasıyla yürütür. Ancak, temsilcileri üzerinde etki ve denetim hakkı yoktur. Seçilen milletvekilleri de, seçildikleri bölgenin değil de, bütün milletin temsilcileridir. Ayrıca millî egemenlik prensibi, monarşi ile, monarşik devlet düzeni ile bağdaşmaz.

Tarihte, ideal yönetimin nasıl olması gerektiği yolundaki arayışlar çok eskilere dayanır. Ancak, insanlık tarihinde millet egemenliği fikrinin doğru yorumlanarak benimsenişi, hele insan haklarına ve hukukun üstünlüğüne dayalı demokratik rejimlerin işlerlik kazanması çok yenidir. Yüzlerce yıldır yaşayan insanların devlet halinde teşkilatlanmaları dahi çok uzun bir gelişmenin sonucudur. Demokrasi ise çok daha yeni bir olgudur.

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi.

İngiltere'de 1688'de ilk defa millet egemenliğine yol açan, parlâmentonun üstünlüğü kabul edilmiştir. Bununla temel insan hakları hukukî teminat altına alınmış, kralın yetkileri kısıtlanmış, yetkilerin çoğu parlâmentoya bırakılmıştır. Ancak demokratik alanda İngiltere'de atılan bu adımlar, tam millet egemenliğini gerçekleştirmekten çok uzaktı. Seçimlerde oy kullananlar azınlıkta idi. Ancak demokratik adımlar 1867 ve 1884 yıllarında genel oy ilkesine geçilmesi ile ve hatta 1948'de genel ve eşit oy usûlünün kabulü ile gerçekleşti.

Amerika Birleşik Devletleri'nin 1776'da ilân ettiği Bağımsızlık Bildirisi ile, Yeni Dünya'da, egemenliğin bir hanedana değil, millete ait olduğu yolunda tarihi bir adım atılmıştır. Daha sonra 1787'de kabul edilen Federal Anayasa ile, milletin hakları, kişilerin temel özgürlükleri, egemenliği kullanacak organlar arasındaki kuvvet ilişkileri sağlam ve yazılı esaslara bağlandı. Ancak, bu anayasaya rağmen, zencilerin mal gibi alınıp satılması uzun yıllar engellenemedi. Hatta zenci yurttaşlara oy verme hakkı ve diğer hak ve hürriyetleri 20. yüzyılın ikinci yarısında verildi.

1789 tarihli Fransız "İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi", millet egemenliği ilkesine evrensel bir nitelik kazandırdı. 1791 Fransız Anayasası da egemenliğin millete ait olduğunu, bütün yetkilerin millettten kaynaklandığını belirtiyordu. Ancak ihtilalin getirdiği yenilikler hemen benimsenmedi. Sadece mülk sahipleri ile belli orandan fazla vergi ödeyenlere seçmenlik hakkı tanıyan, çok sayıda ergin yurttaş oyu hakkından mahrum eden hükümler, 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar devam etti. İhtilal ile Fransa'da millet egemenliği ilân edildi, fakat demokrasiye tam ve kesin olarak bir anda geçilmedi. Hatta tam aksine uzun yıllar, terör ve diktatörlük yılları yaşandı. Ancak 1875'de kabul edilen III. Cumhuriyet Anayasası ile sürekli bir demokratik sisteme geçildi. Buna rağmen Fransa'da daha sonraki dönemlerde, zaman zaman demokrasiden sapma dönemleri dahi yaşandı.

Demokrasi bakımından dünyanın en gelişmiş kıtası olan Avrupa'nın büyük kısmında, I. ve II. Dünya Savaşları arasında ve II. Dünya Savaşı yıllarında, tarih boyunca benzeri görülmemiş derecede şiddetli baskı rejimlerinin, totaliter diktatörlüklerin hüküm sürdüğü bir gerçektir.

Bu açıklamalar, insan haysiyeti ile, özgürlükle, hak ve hukukla, adaletle bağdaşan tek rejim olduğu şüphe götürmeyen demokrasinin bütün gerekleri ile uygulanışı, insanlığın yüzyıllarca yıllık tarihinde, yeni bir gelişmedir.

Ayrıca, gerçek demokrasinin ölçütü, ayırıcı özelliği nedir? Demokrasi adı altında, demokratik olmayan uygulamalar ve rejimler nelerdir? Bu soruların cevapları, bizi gerçek demokrasiye götürecektir.

Demokrasi, herşeyden önce iktisadî bir teşkilât sistemi veya maddî refah meselesi değildir. Demokrasi siyâsidir, siyâsî hürriyet temin etmektir. Demokrasi bir düşünce meselesidir, bir memleket aşkıdır. Demokrasi eşitliktir, adalettir, hak ve hukuktur.

Atatürk Demokrasiye muhalif nazariyelerden bahsederken, bunlardan birinin de "Menfaatlerin temsili nazariyesi" olduğunu belirtmektedir. Bu nazariyeye göre; "Muhtelif meslek, sanat ve iş adamları, cemiyet içinde, ayrı ayrı, birer zümre birer küçük cemiyet halinde düşünülürse, her bir zümrenin birbirinden farklı menfaatleri vardır. Binaenaleyh diyorlar ki, her hususi menfaat sahibi gruplar, ayrı ayrı, mecliste kendilerini temsil etmelidirler. Bu takdirde, seçim, millet fertlerinin ekseriyeti tarafından değil, gruplar tarafından ve grupların haiz olduğu menfaat derecesinde vuku bulacaktır. Mecliste bu gruplardan bir kaçını birleşip, iktidar mevkiine geçince, yalnız kendi menfaatleri lehine çalışacaklardır."

Yine çağımızda ve dönemimizde demokrasi ve millet egemenliği sözleri değişik anlamlarda kullanılmakta, bazen birbirine taban tabana zıt rejimlere "demokratik" sıfatı verilmektedir.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'da demokrasiyi yerleştirme hususunda müttefiklerin ortak bir taahhüdü vardı. Fakat Sovyet Rusya'nın nazarında demokrasi, Marksist-Leninist dogmatizme dayalı totaliter bir rejim demektir. Nitekim Almanya'nın doğu kesiminde kurulan devletin adı "Demokratik Alman Cumhuriyeti" idi. Anayasasında bol bol demokrasi sözcüğü vardı. Ancak, bugün Federal Almanya ile birleşen bu ülkede ne hür seçim, ne mülafet partisi, ne basın hürriyeti, ne sendika kurma hakkı vardı. Batıda kurulan Federal Alman Cumhuriyeti'nin adında demokratik sıfatı olmamasına rağmen, burada demokrasi ile ilgili her türlü özgürlük, hak ve hukuk kuralları mevcuttu. O halde, demokrasi ve millet egemenliği veya halk egemenliği, sadece kâğıt üzerinde kalan ilkelerle, güzel sözlerle gerçekleştirilebilen bir rejim değildir.

Gerçek demokraside, milletin siyâsî tercihinin ortaya çıkmasına imkân sağlayan seçimlerin serbest, hür, dürüst, gizli oy ve açık sayım esasına uygun olması şarttır. Tek parti, tek listeye, göstermelik seçim,

hülle partileri ile demokrasi olmaz. Serbestçe teşkilâtlanabilen, görüş ve fikirlerini sözlü ve yazılı olarak açıklayabilen, seçimlere katılabilen partiler demokrasinin başta gelen unsurlarıdır. Her parlâmentoda çoğunluğu elinde tutan partiler olabilir, ancak gerçek muhalefet partilerine hakiki demokrasinin bulunduğu ülkelerin parlâmentolarında rastlanır.

Tarihin bir çok ünlü diktatörleri, 19. ve 20. asırlarda halkın büyük çoğunluğunu arkalarında sürekleyerek ve seçimle iş başına gelmişlerdir. Bütün resmî propaganda araçlarını ve devlet güçlerini seferber ederek, muhalefeti çeşitli kanun dışı yollarla susturarak, sun'î bir çoğunluk sağlamayı da başarmışlardır. Hatta zaman zaman halk oylamasına başvurarak büyük çoğunluğun kendilerini desteklediğini tescil etmeye çalışmışlardır. Bu çeşit rejimlerin ve yönetimlerin demokrasiyle ilgisi yoktur. "Ne muhalefet partisi, ne de parti içinde muhalefet" prensibi, adı demokraside olsa, demokratik olmayan rejimlerin benimsediği bir uygulamadır.

Bir ülkenin demokratik şekilde yönetilmesi, o ülkede kişi dokunulmazlığı ve güvenliği, konut dokunulmazlığı, haberleşme, düşünce ve inanç hürriyeti, söz ve basın hürriyeti gibi temel hak ve özgürlüklerin fiilen işler halde bulunmasına bağlıdır. Devletin kendisine verdiği imkânları şahsî menfaatleri için kullananların ülke genelinde yaygınlaşması, demokrasi için bir tehdittir. Şahsî çıkarları uğruna, demokrasinin faziletlerini çiğneyenler, düşünceleri, görüşleri, fikirleri, inançları ve hatta mevkileri ne olursa olsun, demokrasi düşmanı, ülke düşmanı ve hatta vatan hainidirler.

İlkçağ dönemi Atina'sında bir zengin varmış. Bu zengin tefeciliği, sömürücülüğü, haksızlığı ile tanınmış. Ancak buna rağmen, şehrin en güzel yerinde yaptırdığı konağın kapısına altın harflerle şu levhayı koydurmuştu:

"Fenalık adına, hiç bir şey bu kapıdan girmesin..."

Bir gün Diyojen bu levhayı okumuş ve gülümseyerek konağın başka bir kapısını aramaya başlamış. Diyojen'i gören ev sahibi; "Üstad... Bir şey mi arıyorsunuz?" diye sormuş. Diyojen ise şu cevabı vermiştir:

"Evet... Kapınızın önüne astığınız levhayı okudum. Fenalık adına hiç bir şey bu kapıdan girmesin diye yazdırmışsınız. Peki... O halde sen hangi kapıdan evine giriyorsun? Onu merak ettim!..."

İşte gerçek demokrasinin kapısından kötülükler giremez, bu kapıyı tutanlar, kapının sahipleri de düşünceleri ile, fikirleri ile, uygulamaları ile dürüst, doğru ve faziletli insanlar olmalıdırlar.

Gerçek demokrasiyi kâğıt üstünde demokrasiden ayıran özelliklerden biri, siyasî iktidarın eleştirilebilmesidir. Totaliter rejimle yönetilen ülkelerde, iktidarı eleştirmekle ihanet arasında bir fark yoktur. Siyasî eleştiri ile vatan ve millete ihanet arasında bir fark görülmeyen bir yönetimin rejiminin adının “Demokratik”, “Halk Cumhuriyeti” veya “Cumhuriyet” olmasının bir anlamı yoktur.

Millet egemenliğine dayalı demokratik rejim, herkesin maddî, manevî ve fikrî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahip olabilmesi demektir. İdare edenlerin işlem ve kararları bağımsız yargının denetimine tâbidir. Temel hak ve hürriyetler de bağımsız yargı organının güvencesi altındadır. Hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü ilkesine saygı gösterilir. Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî egemenliğin, millî güvenliğin, kamu düzeninin korunması, temel hak ve hürriyetlerin keyfi şekilde sınırlandırılmaması demokrasinin bir başka unsurlarıdır.

Gerçek demokrasi, insanlara korkudan uzak bir şekilde yaşama imkânı sağlayabilen bir rejimdir. Hür bir ülkede, gerçek demokrasinin uygulandığı bir ülkede, sabahın erken saatinde kapısı vurulan bir yurttaş sütçünün, postacının, kapıcının veya komşusunun geldiğini düşünür, halbuki totaliter rejimle yönetilen bir ülkede ise, erken saatte kapısı vurulan kişi gizli polisin geldiğini düşünür.

Bir ülkede, gizli polis, kişiyi istediği anda evinden ve ailesinden ayırıp, sorgusuz süalsiz hapisaneye veya sürgüne gönderebiliyorsa; tarafsız bir duruşma ve gerçek bir savunma sözkonusu olmaksızın insanlar hüküm giyebiliyor veya hüküm bile giymeden, kestirme yoldan türlü cezalara uğratılabiliyorlarsa; yüce hekimlik mesleği bile sapasağlam insanları, özgürlüklerinden yoksun bırakmak için akıl hastanelerine hapsedmek için kullanılıyorsa; devletin adında “Cumhuriyet”, “Halk Cumhuriyeti”, “Demokratik”, “Halk Demokrasisi”, “Demokratik Cumhuriyet” veya “Cumhuriyet” gibi parlak sözlerin bulunması hiç bir şey ifade etmez.

Tek partiye veya tek şahsa veya tek hanedana dayanan totaliter rejimlerde, başta bulunanlar bütün gerçeği sadece kendilerinin bildiğine ve temsil ettiğine inanırlar. Onların görüşüne aykırı fikir ve düşünce ve eylemler suçtur. Parti teşkilâtı, ordu ve gizli polis onların

denetimindedir. Totaliter rejimde, insan hayatından insan şerefine, bir yudum sudan bir lokma ekmeğe bir çift sözden bir satır yazıya, yaşama hakkından savunma hakkına kadar her şey bir kişinin, bir hanedanın veya bir partinin egemenliğindedir. Gulaklar, toplama kampları, sürgün yerleri bir rastlantı sonucu kurulmuş değildir. Buralar akılcılığın yerine köleliğin, konuşmanın yerine susmayı, yazmanın yerine fotokopik baskıyı, eleştiri yerine övmeyi isteyen, her türlü eleştiriye suç sayan rejimlerin bilerek kurdukları yerlerdir.

Totaliter rejimler, "Halkın kendi kendine yönetmesi önemli değildir; önemli olan yönetimin halk yararına olmasıdır" görüşünü savunurlar. Gerçek demokraside de halk yararına olması önemlidir. Ancak, bununla beraber "Halkın, halk için, halk tarafından" yönetilmesi temel esastır.

Totaliter rejimlerde, partinin, şahsın veya hanedanın emrindeki parlâmentolarda, üyelerin görevi gerçeği aramak değil, sadece baştakilerin tesbit ettiği çizgiyi öğrenmek, tebliğ ettikleri düşünceleri alkışlamaktır.

Halbuki millet egemenliğine dayanan demokratik rejimlerde gerçeğin aranmasına, gerçeğe yaklaşılmaya imkân veren hür ve âdil tartışma usûlleri hayati önem taşır. Gerek parlâmentolarda, gerek basın-yayın araçlarında, gerekse yargı önünde, birbirini karşıtı olan görüşlerin açıklanmasına imkân veren usûller uygulanır. Bu usûllerin âdil oluşu, hür oluşu, tartışmaya imkân vermesi, demokratik rejimin ne kadar oturduğunun açık bir göstergesidir.

Adı halk cumhuriyeti, demokratik cumhuriyet olan totaliter rejimler, doğru olduğuna inandıkları amaca önem verirler, o amaca ulaşmak için her türlü vasıtayı mübah sayarlar. Halbuki gerçek demokrasilerde insan hayatını, insan haklarını, insan haysiyetini hiçe saymak, insanları köleleştirmek pahasına amaca varılmasını kabul etmez. Şiddeti, kini, zulmü, haksızlığı araç diye kullanarak âdil bir düzene, mutluluğa, erişilemeyeceğini benimser.

"Bir toplumun, zorla bir kısım insanların görüşlerinin esiri yapılarak âciz bir şekilde yaşatılmasına, tabii ve akla uygun bir hükümet sistemi gözü ile bakılamaz." O halde, bir ülkede insanların hür, âdil, korkudan uzak yaşamalarını sağlayan rejim, çok partili sisteme dayanan demokratik rejimdir. Bu rejim daima yükselen bir denizi andırmaktadır. Bu yüzyılda, bir çok müstebit hükümetler, diktatörler halk egemenliği adına insanları sürgün eden, hapseden, idam eden

parti veya hanedanlar, bu denizde boğulmuşlardır. İstikbâl demokrasidedir, millet egemenliğine dayanan demokratik sistemdedir. Dilediğimiz, insanoğlunun asırlardır mücadele ettiği âdil, hür, insana değer veren, insan hak ve hürriyetlerine dayalı gerçek demokrasinin bütün dünyada yerleşmesi ve kökleşmesidir.

Kaynaklar

- Afetinanj, M.** Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım, Kültür Bak., Ankara Ankara, 1981.
- Aron, Raymond.** Demokrasi ve Totalitarizm, Çev. Vahdi Hatay, Kültür Bak., İstanbul, 1976.
- Atatürkçülük, Genelkurmay Başkanlığı, 3 cilt, İstanbul, 1984, 1988.
- Eroğlu, Hanza.** Atatürk ve Millî Egemenlik, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1987.
- Feyzioğlu, Turhan.** Türk Millî Mücadelesinin ve Atatürkçülüğün Temel İlkelerinden Biri Olarak Millet Egemenliği, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1988.
- Sohbetler, Cemal Kutay'ın Aylık Mecmuası, Sayı. 3 (Şubat 1969), İstanbul.

